

REDESCOPERIREA MISTERULUI BAPTISMAL

Pr. lect. dr. Adrian D. Covan

REDISCOVERY OF THE BAPTISMAL MISTERY

Abstract: The spiritual life springs from the depths of baptismal water, illumined by the uncreated energies of the Trinitarian Ghost. Therefore, the christian baptism becomes the foundation of the new ontological status of the human being, reborn from *the water and Ghost*. *The christianization* act not designates just *the gate* of the Church, but especially the crucial moments of the Holy Ghost's descent upon us, stage that register our adoption into God, in accordance with the model of Christ, crucified and resurrected. To live in Christ represents the major purpose of our living, purpose with, ultimately, designs the human being towards the participation of infinite glory of God.

Keywords: Holy Ghost, ancestral sin, rebirth, baptismal synaxis, eternal life.

Botezul (de la verbul βαπτίζω=a boteza, inițial însemnând a se spăla, a face băi de curățire¹, și de la substantivul βάπτισμα=botez) reprezintă, pe de-o parte, actul sacramental-eceziologic, care îi conferă *neofitului* statutul ontologic de fiu legitim al Bisericii-Trupul lui Hristos, iar, pe de altă parte, îi dă acestuia posibilitatea de a se înscrie în *gala* celor „chemați la cina nunții Mielului”².

Partea premergătoare ceremonialului baptismal constă dintr-un șir de rugăciuni speciale, numite de *exorcizare*³, prin care candidatul la botez este curățit de acțiunile vătămătoare ale vrăjmașului diavol, fiind totodată pregătit să primească puterea și lucrarea Duhului dumnezeiesc. Ritualul exorcizării preludează cu *sufierea* pe care o face preotul peste fața celui ce se pregătește pentru *sfânta luminare* și care amintește de actul genezei umane, de momentul în care „luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om, și a suflat în fața

¹ Luca 11, 38.

² Apocalipsa 10, 9.

³ Termenul *exorcism* provine din grecescul ἐξορκισμός, însemnând jurământ; verbul este ἐξορκίζω și se traduce prin a se jura, a face să jure. Este un cuvânt ce aparține exclusiv lexicului eclezial, deoarece nu apare în greaca veche. În Noul Testament sunt folosite expresiile: εκβαλλω=a alunga și ἐξερχομαι=a scoate, pentru a desemna actul exorcizării propriu-zise.

lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie”⁴. Este comemorat episodul *vivificării* omului primordial, al devenirii acestuia *fiu*⁵ și *chip*⁶ al lui Dumnezeu. Exorcismele, urmate apoi de rugăciunile *împreună* (unirii) cu Hristos-Unul din Sfânta Treime, au ca scop dorința omului de a nu mai fi „robul satanei și al nici unei puteri a răului, ci robul total dăruit lui Hristos cel iubitor”⁷. Se observă antagonia dintre cele două stări, starea de a fi stăpânit de diavolul și, implicit, separat de Dumnezeu (grecesul *διαβολος*=cel ce separă, de la verbul *διαβαλλω*=a separa, a dezbină) și starea de a fi în unire cu Hristos și de a *petrece*⁸ împreună cu El în veșnicie. „Aceasta este – remarca Părintele Alexander Schmemmann – semnificația exorcismelor: a înfrunța răul, a accepta realitatea lui, a-i cunoaște puterea și proclama puterea lui Dumnezeu de a-l distruge. Exorcismele anunță botezul care urmează ca o biruință”⁹.

Rânduiala propriu-zisă a Tainei baptismale începe cu binecuvântarea apei. Apa, elementul cosmic fundamental și primordial, se sfințește, își schimbă firea, prin *puterea*, prin *lucrarea* (*ἐνέργεια*=lucrare, energie, forță pentru a lucra, de la verbul *ἐνεργέω*=a face, a lucra, a efectua) și prin *venirea* Sfântului Duh, care spiritualizează întreaga creație. Apa, *materie* a Tainei Sfântului Botez, nu este o *materie* externă acestuia, ci reprezintă întreaga creație *pneumatizată* de Duhul lui Dumnezeu; este „semnul și prezența lumii însăși”¹⁰. Apa, nu doar expresie a curățirii prin Botez, dar și certitudine a morții Logosului întrupat pe cruce¹¹, devine, astfel, elementul de căpătâi al înnoirii făpturii umane, dar nu orice apă, ci apa peste care se pogoară „lucrarea cea curățitoare a Treimii Celei mai presus de fire”¹². Apa, în accepțiune ioaneică, corespunde unuia dintre ipostasurile Preasfintei Treimi, sângele așijderea¹³. Ea, încă din timpul activității publice a Mântuitorului Hristos, a fost prefigurată de Acesta ca fiind chipul prezenței Duhului Treimic în lume¹⁴, rămânând și după Înălțarea Sa la ceruri elementul vital, laolaltă cu sângele, pentru arvunirea vieții veșnice¹⁵. Apa și sângele devin, în adunarea eclezială sacrosantă, săvârșirea și împlinirea *Paștilor de foc*

⁴ *Facere* 2, 7.

⁵ *Luca* 3, 38.

⁶ *Facere* 1, 26.

⁷ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. IBMBOR, București, 1997, p. 39.

⁸ Cuvânt arhaic ce trebuie înțeles ca o stare permanentă de *tranzit* de la timpul teluric (peste-prin-trecere) înspre *piscurile* metatemporale și epicronologice ale veșniciei. A se vedea, pe larg, tema: *Ciclul devenirii: Trecere-petrecere*, la Constantin Noica, în *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Humanitas, București, 1996, pp. 49-54.

⁹ Alexander Schmemmann, *Pentru viața lumii. Sacramentele și Ortodoxia*, traducere de Aurel Jivi, Ed. IBMBOR, București, 2001, p. 84.

¹⁰ *Ibidem*, p. 87.

¹¹ *Ioan* 19, 34.

¹² ***Molitfelnic, Ed. IBMBOR, București, 2002, p.34.

¹³ *I Ioan*, 5, 8.

¹⁴ *Ioan* 4, 14; 7, 38-39.

¹⁵ *Ioan* 3, 5; 6, 54-56.

– Cincizecimea – la fiecare sinaxă baptismală și euharistică. În cartea *Facerii*, ne este prezentată acțiunea pe care *Dominus vivificantem* – Duhul Cel de viață făcător (dătător) – a săvârșit-o asupra *apei primordiale*, realitate concretă prin care înțelegem „o energie indefinită, neluminată de nicio determinare, dar într-o mișcare universală, nesolidificată în niciun fel, având în ea, prin creație, rațiunile tuturor formelor de existență, create și susținute după chipul Logosului creator și conservator”¹⁶, pe care Cuvântul personal al Tatălui o va organiza, împărțind-o în elementele create, aferente fiecărei zile din ciclul *zămislirii* cosmosului material. Astfel, *Ruah*-ul lui Dumnezeu (substantiv folosit la genul feminin, pentru a scoate în relief dimensiunea *maternă* a Sfântului Duh în raport cu creația) imprimă apei primordiale un *suflu* spiritualizant, *clocind-o*, asemănându-se felului în care găina germinează ouăle aflate sub ea¹⁷. Duhul Domnului pregătea materia primordială pentru primirea Cuvântului creator, căci toate prin Cuvânt s-au făcut¹⁸. Astfel, apa, prin sacralizarea pneumatică, devine „simbol și matrice ale vieții, principiu constitutiv al naturii vii”¹⁹.

Epicleza baptismală este, prin excelență, treimică: arhierul sau preotul îl roagă pe Dumnezeu-Tatăl (Fiului-Unul-Născut) să-L trimită pe Duhul Său ipostatic, spre a sfinți apa. Sfântul Ioan Damaschinul vedea în cele două aspecte ale botezului, respectiv apa și Duhul, cele două dimensiuni fundamentale ale existenței omului, moartea și viața, sau, moartea ca o trecere la viață²⁰. De aceea, Mântuitorul a poruncit că, pentru a putea moșteni viața veșnică, omul trebuie să se nască din apă și din Duh, „deoarece, prin rugăciune și invocare, Sfântul Duh se pogoară asupra apei. Dar, pentru că omul este dublu, din suflet și corp, ne-a dat dublă și curățirea, prin apă și prin Duh. Duhul, pe de-o parte, reînnoiește în noi starea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, iar apa, pe de altă parte, curățește, prin harul Duhului, corpul de păcat și-l eliberează de stricăciune. Apa îndeplinește icoana morții, iar Duhul dă arvuna vieții”²¹. După cuvântul Sfântului apostol Pavel: „toți câți în Hristos Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat? Deci ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții”²². Moartea fiind nimicită, prin Botez murind și înviind împreună cu Hristos, viața se deschide spre desăvârșirea – *πληρωμα* – eshatologică.

¹⁶ Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 25.

¹⁷ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaïmeron*, Omilia a II-a, VI, PSB 17, traducere, introducere, note și indici de Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 1986, p. 92.

¹⁸ *Ioan* 1, 3.

¹⁹ Christos Yannaras, *Abecedar al credinței*, traducere de Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 1996, p. 166.

²⁰ *Ioan* 5, 24.

²¹ Sfântul Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, traducere, introducere și note de Dumitru Fecioru Ed. IBMBOR, București, 2005, p. 188.

²² *Romani* 6, 3-4.

Botezul se săvârșește prin întreită afundare; după tradiția bizantină afundarea este socotită definitorie pentru validitatea tainei, ea *developând* emblema sensului baptismal. Prin afundare, „apa distruge o viață, dar o inaugurează pe cealaltă; ea îl îneacă pe omul vechi și îl înviază pe cel nou”²³. Observăm că, botezul *inaugurează* legătura faptică și sensibilă cu moartea și învierea lui Hristos, dar, în același timp, omorând *mădularele* spirituale ale omului vechi, îl renaște pe acesta la statutul adevăratei vieți, după *șablonul* prototipului treimic. Fiind *născut din nou*, omul încetează să mai vieze ca simplu ipostas biologic și se înscrie în dimensiunea comuniunii sfinților, ca urmare a chemării sale la părtășia vieții *neîmbătrânitoare*: „Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Care, după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestricăcioasă și neîntinată și neveștejită, păstrată în ceruri pentru voi”²⁴.

După ce a fost botezat în apa Iordanului, pe care a sfințit-o prin însăși prezența Sa, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat este mărturisit, de Însuși Părintele ceresc, ca Fiul iubit al Său, în care a rânduit toate, prin Duhul care S-a pogorât peste El²⁵. Botezul Domnului Iisus Hristos revelează, în mod plener, *înfățișarea* (arătarea) Sfintei Treimi în iconomia Sa mântuitoare, cât și *luminarea* pnevmatică a cunoașterii lui Dumnezeu, prin energiile generatoare de viață ale Duhului Celui de-a pururea *fiitor*. Prin urmare, denumirile de *arătare* și de *luminare*²⁶, atribuite Sfântului Botez, exprimă participarea *Sfintei, Celei de o ființă, Făcătoarei de viață și nedespărțitei Treimi* la actul refacerii chipului dumnezeiesc din om, printr-o singură iubire. În această *întâmpinare* a omului, „Tatăl primește împăcarea, Fiul este Cel ce face împăcarea, iar Duhul Sfânt este însăși mulțimea binefacerilor dăruite de Dumnezeu sufletelor care s-au împăcat cu El. Tatăl ne-a făcut slobozi, Fiul este Cel ce ne-a mijlocit slobozenia, iar Duhul Sfânt este chiar slobozenia însăși”²⁷.

Înfierea noastră în Dumnezeu se produce prin *nașterea din nou*²⁸, fiecare devenind în raport cu Dumnezeu, după har, ceea ce este Fiul față de Tatăl, după natură. Acest aspect comunional teandric a fost semnalat de către Sfântul Simeon Noul Teolog, prin *zicerea* sa: „Unirea prin care (Fiul) o are prin fire cu Tatăl Său, făgăduiește să o aibă prin har și cu noi, dacă vrem; și noi o vom avea cu El la fel, dacă vom lucra poruncile Lui. Căci ceea ce are El prin fire cu Tatăl, aceea ne dă și nouă să avem cu El prin voință și prin har. Ce minune înfricoșătoare!

²³ Sfântul Nicolae Cabasila, *De vita in Christo*, II, 9, Migne, PG 150, 532 B.

²⁴ *I Petru* 1, 3-4.

²⁵ *Matei* 3, 17; *Marcu* 1, 11; *Luca* 3, 22.

²⁶ Sfântul Dionisie Areopagitul, *De coelesti hierarchia*, III, 1, Migne, PG 3, 425 B.

²⁷ Sfântul Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere și note de Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 2011, p. 58.

²⁸ *Galateni* 3, 26-27; 4, 6.

Slava pe care a dat-o Tatăl Fiului, ne-o dă și nouă Fiul prin harul dumnezeiesc²⁹. Sfințenia vieții umane, după paradigma *Hristosului-Adam cel nou*, se manifestă printr-un *magnetism* divin, omul fiind repus pe *orbita* Infinitului, ca un *mecanism* de stocare și transmitere a teofaniilor trinitare, fiind, în același timp, *difuzor* al sfințeniei cosmice³⁰. Datorită rolul său *inițiator*, botezul Bisericii îl *incorporează* pe om în Hristos, având o *destinație* multiplă, destinație care se desprinde din felurile numiri ale actului *creștinării*: naștere, renaștere, creare din nou, baie, luminare, pecete și dar al lui Dumnezeu³¹. Prin multilateralitatea manifestărilor sale, botezul „curăță omul de păcatele personale, îl eliberează de lanțurile pe care le-a pus neamului omenesc păcatul protopărinților, dar, încă și mai radical, îl *ipostaziază în Hristos*, eveniment care e cauza tuturor celorlalte bunuri pe care le dăruie Taina. Botezul reprezintă pentru om un *eveniment ontologic, care îl remodelează și îi întregește existența creată*. De aceea, el reprezintă punctul de plecare statornic al oricărei abordări ortodoxe a ontologiei omului. Și de aceea, el constituie *rădăcina, izvorul și postamentul* vieții spirituale³².

În acest sens, apa reprezintă esența vieții, semnul nimicirii dezagregării și morții și, nu în ultimul rând, semnul curățirii și al înnoirii. Bindecuvântarea de început făcută asupra apei are o semnificație „cosmică și răscumpărătoare. Dumnezeu a creat lumea și a bindecuvântat-o și a dat-o omului ca hrana și viața sa, ca mijloc de comuniune cu El. Bindecuvântarea apei reprezintă răscumpărarea materiei sau reînțoarcerea la acest sens inițial și esențial³³. Răscumpărarea omului și a întregii lumi căzute este actul iconomic fundamental al Sfintei Treimi, iar Sfintele Taine sunt *momentele* anamnesticale ale misterului răscumpărător. Întregul ansamblu de rugăciuni și cântări ce compun Taina Sfântului Botez este o mărturie vie a „celor ce s-au făcut pentru noi³⁴, pentru restabilirea chipului lui Dumnezeu. Din acest motiv, „botezul nu este altceva decât de a fi născut potrivit lui Hristos și a primi adevărata noastră ființă și natură³⁵.

În etapa post-baptismală, cel *născut* din apă și din Duh primește capacitatea de a trăi în conformitate cu voia lui Dumnezeu, pentru a înfăptui, în Duhul Sfânt, desăvârșirea proprie. Este relevant îndemnul Sfântului apostol Pavel adresat credincioșilor comunității creștine din Galatia: „Zic dar: În Duhul să umblați și

²⁹ Sfântul Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice, capetele morale și cuvântările morale întâi și a cincea*, Întâia cuvântare morală, 6, în *Filocalia*, vol. VI, traducere, introducere și note de Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 1977, p. 146.

³⁰ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu și misterul tăcerii Sale*, traducere, prefață și note de Teodor Bakonsky, Ed. Anastasia, București, 1993, p. 71.

³¹ Sfântul Nicolae Cabasila, *op. cit.*, p. 50.

³² Panayotis Nellas, *Om-animat îndumnezeit, pentru o antropologie ortodoxă*, studiu introductiv și traducere de Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1994, pp. 89-89.

³³ Alexander Schmemmann, *op. cit.*, pp. 87-88.

³⁴ ***Liturghier, Ed. IBMBOR, București, 2000, p. 162.

³⁵ Sfântul Nicolae Cabasila, *De vita in Christo*, II, 3, Migne, PG 150, 524 A.

să nu împliniți pofta trupului”³⁶. Ortodoxia accentuează prezența *sinergie* dintre Dumnezeu și om, privind soteriologia particulară sau sacralizarea vieții, după modelul oferit de Logosul înomenit, și anume, îndumnezeirea firii umane. Ridicarea omului la o dinamică sfințitoare este opera Sfântului Duh, care sălășluiește în el³⁷. Artizanul cuvântărilor teologice și *poetul* Sfintei Treimi, Sfântul Grigorie Teologul indica prezența vie și lucrativă a Duhului-Paraclet atât înainte, cât și după botez: „Este Duhul care face să existe (toate existențele) (Ps. 103, 30), care recrează prin Botez (In. 3, 5), prin înviere (Iez. 37, 5-6, 9-10, 14). Este Duhul care cunoaște toate (I Cor. 2,10), care învață (In. 14, 26), care suflă unde și cât voiește (In. 3, 8), care călăuzește (Ps. 142, 10), grăiește (Fapte 13, 2), trimite (Fapte 14, 4), care osebește (Fapte 13,2), care Se mânie (Iov 4, 9), este încercat (Fapte 5, 8), descoperă (In. 16,13), luminează (In. 14, 26), dă viață (In. 6, 63), mai bine zis însăși lumina și viața, Cel ce ne face templu (I Cor. 3, 16), ne îndumnezeiește (ibid.), ne desăvârșește (In. 16, 13), precede Botezul (Fapte 10, 47) și lucrează după Botez, lucrează toate ca Dumnezeu (I Cor. 12, 4-6)”³⁸. Noul model de trăire, adoptat de cei ce au devenit mădulare ale Trupului tainic al lui Hristos, coincide cu *respirația* Duhului Sfânt. Aceștia primesc în Biserică *tiparul* omului nou, care se împlinește prin *îmbrăcarea* în Hristos³⁹. Prin *înregimentarea* sa în *Ecclesia* lui Iisus, omul contemplant sensul recapitulării întregii creații în Hristos, cerându-i-se, însă, manifestarea efortului personal, *străfulgerat* de lumina necreată a energiilor Mângâietorului Duh. *Ruah*-ul lui Elohim împarte „ipostasurilor omenești în Biserică plinătatea dumnezeirii într-un chip unic, personal, împrăștiat de fiecare om, ca persoană creată după chipul lui Dumnezeu”⁴⁰.

Viziunea eshatologică, difuzată de *sacramentul* întregitei afundări, comportă un înțeles pnevmatic și pnevmatologic. Duhul lui Hristos, Cel care transfigurează umanitatea îndumnezeită a Logosului întrupat, înscrie în inima omului conștiința *zilei neînserate* a Împărăției cerurilor. După Sfântul Grigorie de Nyssa, Duhul lui Dumnezeu este însuși *conținutul* împărăției lui Dumnezeu, fapt pentru care aserțiunea: „Vie împărăția Ta”⁴¹, din cuprinsul *Rugăciunii Domnești*, se înțelege printr-o neîntreruptă invocare pnevmatologică: „Vie Duhul Tău cel Sfânt peste noi și să ne curățească”⁴². Momentul orantic care face trecerea de la rânduiala *exorcismelor* și a *împreunării* (unirii) cu Hristos la botezul propriu-zis, clamează

³⁶ Galateni 5, 16.

³⁷ John Breck, *Darul sacru al vieții*, traducere de Irineu Pop Bistrițeanul, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2001, p. 8.

³⁸ Sfântul Grigorie de Nazianz, *Oratio theologica quinta*, 29, Migne, PG 36, 159 BC; vezi *Ibidem*, traducere de Dumitru Stăniloae, Ed. Anastasia, 1993, p. 115.

³⁹ Galateni 3, 27.

⁴⁰ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere de Vasile Răducă, Ed. Humanitas, București, 2010, p. 63.

⁴¹ Luca 11, 2.

⁴² Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, traducere de Dumitru Stăniloae și Ioan Buga, PSB 29, Ed. IBMBOR, București, 1982, p. 429.

perspectiva pneumatologico-eschatologică: „dezbracă-l pe dânsul de cele vechi și-l înnoiește pentru viața de veci. Și-l umple de puterea Sfântului Duh, spre unirea cu Hristos, ca să nu mai fie el de acum fiu al trupului, ci fiu al împărăției Tale”⁴³. Atât statutul de *rob*⁴⁴ (în înțelesul de *fiu* aflat în slujba lui Dumnezeu), care înlocuiește modelul depășit de *fiu al trupului*, cât și numele pe care-l dobândește, fac din cel botezat să se manifeste ca persoană implicată „într-o relație neclintită de fidelitate în iubire, pentru că s-a angajat să trăiască o viață de răspundere iubitoare în fața Lui (Dumnezeu)”⁴⁵.

Faptul că Dumnezeu *conjugă* veșnic pe *a iubi* al Său, nu doar în Treimea Ipostasurilor Sfinte ci și pe plan iconomic, prin energiile Sale necreate, îl *statornicește* pe om în a participa la relația perenă a comuniunii cu *Cel ce este*. De aceea, Biserica *mijlocește* înaintea lui Dumnezeu, pentru ca cel ce primește *sfânta luminare* a botezului: „să se facă părtaș învierii Tale și păzind darul Sfântului Tău Duh și sporind așezământul harului, să ia plata chemării celei de sus și să se numere cu cei întâi născuți în cer, întru Tine, Dumnezeul și Domnul nostru Iisus Hristos”⁴⁶.

În Biserica veche, legătura indisolubilă dintre botez și euharistie, îl raporta pe credincios la *Cincizecimea* baptismală a Bisericii, la proiecția *zilei a opta*, spre a se *indestula* la *Cina* împărăției lui Dumnezeu. Astfel, Biserica, la sinaxa baptismalo-euharistică, celebrează Taina *înaintării* spre Împărăție, *μυστήριον*-ul timpului și al lumii *par-ousiei*, prin care se trăiește, anticipat, *strămutarea* lui Dumnezeu ca *toate în toți*⁴⁷; este anunțarea *evangeliei* (veștii bune) diafane a instaurării „cerului nou și a pământului nou”⁴⁸ *care vor să fie*.

⁴³ ***Molitfelnic, p. 31.

⁴⁴ „Se botează robul lui Dumnezeu (N.) în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Acest enunț dogmatic, formulă a Tainei Sfântului Botez, derivă din porunca dată de Mântuitorul Iisus Hristos apostolilor Săi înainte de înălțarea Sa la ceruri (cf. *Matei* 28, 19).

⁴⁵ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ed. IBMBOR, București, 1997, p. 40.

⁴⁶ ***Molitfelnic p. 39.

⁴⁷ *I Corinteni* 15, 28.

⁴⁸ *Apocalipsa* 21, 1.